

O`QUVCHILARDA KITOB O`QISHGA QIZIQISHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDOGOGIK – PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Shagulyamova Durдона Jaxongir qizi

Alfraganus Universiteti, Pedagogika psixologiya

yo`nalishi 1-kurs magistratura talabasi

Annotasiya: O'qish o'quvchilarning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydigan muhim mahoratdir. Bu ta'limning asosiy jihati, chunki u shaxslarga bilim olish, istiqbollari kengaytirish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirish imkonini beradi. Biroq, ekranlar va ijtimoiy tarmoqlar yoshlar e'tiborida hukmronlik qilayotgan bugungi raqamli asrda kitob o'qishga qiziqishni rivojlantirish o'qituvchilar va ota-onalar uchun muhim muammoga aylandi. Talabalarda kitob o'qishga qiziqishni rivojlantirish o'quv jarayonining pedagogik va psixologik xususiyatlarini hisobga oladigan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi.

Kalit so'zlar: o'qish, o'qish metodlari, o'qishga qiziqtirish usullari, zamonaviy metodlar

Kirish: Hech kimga sir emaski, maktab o'quvchilarining o'qishga ijobiy munosabatini shakllantirishga hissa qo'shishi kerak bo'lgan keng sharoitlar mavjudligiga qaramay, ko'plab talabalar kitob o'qimaydilar, undagi ma'lumotlarning go'zalligi bilan uyg'unlashmaydilar va o'z mahoratini o'zlashtirmaydilar. So'nggi 10-15 yil ichida boshlang'ich va o'rta maktab tadqiqotlarining bir qismi sifatida o'quvchilarning o'qish bo'yicha ko'plab so'rovlari shuni ko'rsatdiki, maktab o'quvchilarining taxminan 20-30%

kitob o'qishga chinakam qiziqish bildirmaydi va faqat vaqti-vaqti bilan ularni o'qiydi. Ko'pincha, bu yuqori sinf o'quvchilari bo'lib, ular boshqa narsalar qatori o'qishda intizomga qarshi eng kuchli og'ishlarga, maqsadga diqqatni jamlay olmaslikka, o'qishni aniq salbiy idrok etishni ifodalashga va o'qituvchiga nisbatan dushmanlik munosabatiga yo'l qo'yadilar. Ko'p hollarda bu vaziyatda o'qituvchilarning o'zlari qisman aybdordir.

Zamonaviy maktab o'quvchilarida o'qishga bo'lgan qiziqishning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlash zamonaviy o'quv fani va amaliyotining dolzarb masalalaridan biridir. Axborot jamiyati makonining tobora kengayib borishi o'quvchilarga va o'qish jarayoniga ijobiy ma'noda emas, balki qiyin ta'sir ko'rsatdi. Zamonaviy kitobxonlar uzoq vaqtdan beri qog'oz ma'lumotlarining jiddiy shakllaridan ajralib qolishdi, shuning uchun maktab o'quvchilarini nafaqat kitob o'qishga qiziqtirish, balki ularni bunga majburlash ham tobora qiyinlashmoqda. Shu bilan birga, kitoblar bolaning ijtimoiy-madaniy muhit bilan aloqa qilishning eng muhim nuqtalaridan biri, dunyo va o'zi haqidagi bilim manbai, o'quvchilarni jamiyat hayotiga moslashtirishdagi eng muhim vositalarimizdan biri ekanligiga e'tibor bermaslik mumkin emas. Shuning uchun gumanistik, ijtimoiy foydali va madaniy mazmunli ta'lim tamoyilini amalga oshirishni o'qishga qiziqishni shakllantirmasdan tasavvur qilib bo'lmaydi.

O'qish harakati, shunchaki akademik izlanishdan yiroq, bilim, tasavvur va shaxsiy o'sish dunyosiga eshikdir. Aynan kitoblar orqali biz turli xil istiqbollarga duch kelamiz, belgilanmagan hududlarni o'rganamiz va boshqalarga nisbatan hamdardlikni rivojlantiramiz. Bu ichki motivatsiyani tarbiyalaydigan, ijobiy o'qish tajribasini rivojlantiradigan va o'qish quvonchining gullab-yashnashi mumkin bo'lgan qo'llab-quvvatlovchi muhitni ta'minlaydigan ehtiyotkorlik bilan tayyorlangan yondashuvni talab qiladi.

Bolaning o'qishga bo'lgan qiziqishining asosi dastlabki yillarda qo'yilgan. Bolaligidan kitoblarga ta'sir qilish, interaktiv hikoya vaqtlari va rasmlari kitoblarni jalb qilish orqali

yozma so'z bilan ijobiy aloqani yaratadi. Ushbu dastlabki bosqichda ota-onalar va tarbiyachilar muhim rol o'ynaydi, o'qish odatlarini modellash tiradi, hikoyalarni ishtiyoq bilan baham ko'radi va kitoblar osongina kirish uy muhitini yaratadi. Bu erta ta'sir qilish nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki doimiy o'qishga bo'lgan qiziqish uchun zamin yaratadi.

Bolalar boshlang'ich maktabda ulg'ayganlarida, asosiy e'tibor o'qishni tushunish va ravonlikni rivojlantirishga qaratilgan. Bu akademik muvaffaqiyat uchun zarur bo'lsada, o'qishga bo'lgan qiziqishni saqlab qolish bir xil darajada muhimdir. O'qituvchilar bunga klassik bolalar adabiyotidan tortib zamonaviy romanlar va grafik romanlargacha bo'lgan turli xil qiziqarli matnlarni kiritish orqali erishishlari mumkin. Turli xil kitoblar tanlovi, turli xil qiziqishlar va o'qish darajalariga mos keladigan sinf kutubxonasini yaratish o'quvchilarga ular bilan rezonanslashadigan mavzular va janrlarni o'rganishga imkon beradi.

Sinfdan tashqari, o'qishga qiziqishning rivojlanishiga keng jamoatchilik ta'sir qiladi. Kutubxonalar, kitob do'konlari va adabiy festivallar o'quvchilarga darsliklar doirasidan tashqarida kitoblar dunyosi bilan aloqada bo'lish imkoniyatini beradi. Ushbu tadbirlarda ishtirok etishni rag'batlantirish, shuningdek, mahalliy kitob klublari va o'qish tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash o'quvchilarni kengroq adabiy tajribalarga duchor qilishi va umrbod o'qishga bo'lgan ishtiyoqni uyg'otishi mumkin.

Pedagogik nuqtai nazardan, kitoblarni o'qishga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish o'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan o'qitish strategiyalari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, talabalar turli xil qiziqishlar va o'qish darajalariga mos keladigan turli xil matnlarga duch kelganda o'qishga qiziqishni rivojlantirish ehtimoli ko'proq (Krashen, 2004). Talabalarga yo'naltirilgan yondashuvni qabul qiladigan, o'qish materiallarida tanlov va avtonomiyani ta'minlaydigan o'qituvchilar o'z talabalarida o'qishga

bo'lgan muhabbatni kuchaytiradilar. Ushbu yondashuv nafaqat motivatsiya va faollikni oshiradi, balki o'qishda ishonch va ravon bo'lishga yordam beradi.

Bundan tashqari, innovatsion va interaktiv o'qitish strategiyalaridan foydalanish o'qishga qiziqishni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynashi mumkin. Masalan, elektron kitoblar va audiokitoblar kabi texnologiyalarning kiritilishi an'anaviy bosma materiallar bilan kurashishi mumkin bo'lgan talabalar uchun o'qishni yanada qulayroq va jozibali qilishi mumkin. Bundan tashqari, kitob klublari, adabiyot to'garaklari va o'qish ustaxonalaridan foydalanish talabalarga munozaralarda qatnashish, istiqbollarni baham ko'rish va tengdoshlari bilan aloqalarni o'rnatish imkoniyatini beradi va shu bilan jamoatchilik va ijtimoiy aloqalarni rivojlantiradi.

Psixologik nuqtai nazardan, kitob o'qishga qiziqishning rivojlanishi shaxsning motivatsiyasi, o'z-o'zini samaradorligi va hissiy tajribalari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'qishga undaydigan talabalar ichki yoki tashqi tomondan o'qishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirish ehtimoli ko'proq (Guthrie & Vigfield, 2000). O'qishga chinakam qiziqish bilan bog'liq bo'lgan ichki motivatsiya ayniqsa muhimdir, chunki bu matnlar bilan chuqurroq va barqaror aloqada bo'lishga olib keladi. O'qituvchilar talabalarga tanlov qilish, maqsadlar qo'yish va o'qish yutuqlari bilan muvaffaqiyat va g'urur hissini his qilish imkoniyatlarini taqdim etish orqali ichki motivatsiyani rivojlantirishi mumkin.

O'z-o'zini samaradorligi yoki matnlarni o'qish va tushunish qobiliyatiga ishonish o'qishga bo'lgan qiziqishning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi yana bir muhim psixologik omil hisoblanadi. O'qishda yuqori samaradorlikka ega bo'lgan talabalar qiyin matnlarni qabul qilishadi, qiyinchiliklarga duch kelishadi va ishonch va mahorat hissini rivojlantiradilar (Bandura, 1997). O'qituvchilar talabalarga muvaffaqiyat qozonish, fikr-mulohaza va dalda olish va o'qish xatti-harakatlarini modellashtirish uchun imkoniyatlar yaratish orqali o'z-o'zini samaradorligini oshirishi mumkin.

O'qishga qiziqishni rivojlantirishda hissiy tajribalar ham muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'qish paytida quvonch, hayajon yoki hamdardlik hissi kabi ijobiy hissiy tajribaga ega bo'lgan talabalar o'qishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirish ehtimoli ko'proq (Nell, 1988). O'qituvchilar qulay o'qish joyini taqdim etish, hayajon va kutishni kuchaytirish uchun o'qish va hikoyalar yordamida o'qish uchun ijobiy hissiy muhit yaratishi va o'quvchilarni matnlarga hissiy javoblari bilan bo'lishishga undashi mumkin.

Ushbu pedagogik va psixologik xususiyatlardan tashqari, ota-onalar va tarbiyachilarning rolini bee'tibor qoldirib bo'lmaydi. O'qish xatti-harakatlarini modellashtiradigan, o'qish materiallariga kirishni ta'minlaydigan va farzandlari bilan o'qish faoliyati bilan shug'ullanadigan ota-onalar farzandining o'qishga bo'lgan qiziqishiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin (Krashen, 2004).

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda kitob o'qishga qiziqishni rivojlantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, o'quv jarayonining pedagogik va psixologik xususiyatlarini chuqur tushunishni talab qiladi. O'qituvchilar, ota-onalar va tarbiyachilar o'quvchilarning turli ehtiyojlari, qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga oladigan qo'llab-quvvatlovchi va qiziqarli o'qish muhitini yaratish uchun birgalikda ishlashlari kerak. Talabalarga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash, innovatsion o'qitish strategiyalarini o'z ichiga olish, motivatsiya va o'z-o'zini samaradorligini oshirish va ijobiy hissiy tajribalarni yaratish orqali biz talabalarda doimiy o'qishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirishga yordam bera olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bandura, A. (1997). O'z-o'zini samaradorlik: nazoratni amalga oshirish. Nyu York: Freeman.
2. Guthrie, J. T., & Vigfield, A. (2000). O'qishda ishtirok etish va motivatsiya. Komil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson, Va R. Barr (Tahr.), O'qish tadqiqotlari bo'yicha qo'llanma (Vol. 3, pp. 403-422). Nyu York: Longman.
3. Krashen, S. (2004). O'qish kuchi. Portsmut, NH: Heinemann.
4. Nell, V. (1988). Kitobda yo'qolgan: zavq uchun o'qish psixologiyasi. Yangi Haven, CT: yel universiteti matbuot.